

Základy ekonomickej teórie

Predmet ekonómie

- Potreby každej spoločnosti presahujú možnosti disponibilných zdrojov.
- Musí existovať mechanizmus, ktorý tieto zdroje alokuje medzi vzájomne si konkurujúce použitie.
- Obmedzené zdroje => voľba => **alternatívne náklady**
 - **Alternatívne náklady:** O koľko musím vyrobiť jedného výrobku menej, aby som druhého vyrobil viac.

Definícií ekonómie je niekoľko:

- Ekonómia skúma tie činnosti, ktoré sa zaoberajú výrobou a výmenou tovarov.
- Ekonómia analyzuje celkový pohyb v ekonomike a na základe týchto javov pomáha rozvíjať politiku, pomocou ktorej môže vláda zlepšiť fungovanie hospodárstva.
- Ekonómia je veda o voľbe. Skúma ako ľudia rozhodujú o využití vzácnych alebo obmedzených výrobných zdrojov na produkciu rôznych tovarov a ako sa tieto tovary rozdeľujú medzi rôznych členov spoločnosti na spotrebu.
- Ekonómia je veda o obchode medzi krajinami.
- Ekonómia je veda o peniazoch, bankách, kapitáli a bohatstve.

*Ekonómia je veda o tom,
ako spoločnosť využíva vzácne zdroje
na výrobu užitočných statkov a
ako ich rozdeľuje medzi rozličné skupiny ľudí.*

Ekonómia ako veda má len niečo vyše 200 rokov – za tvorca ekonomickej vedy ako uceleného, komplexného systému poznatkov sa považuje Adam Smith.

- Opisuje, vysvetľuje a predpovedá ekonomické správanie.
- Ekonómia je interdisciplinárna veda používajúca metódy a výsledky psychológie, sociológie, filozofie, politológie, štatistiky, matematiky a ďalších vedných disciplín.
- Ekonometria, prognostika – Spojenie ekonómie, matematiky a štatistiky.

Ekonómia, ekonomická teória

- **Ekonómia** – veda o voľbe
- **Ekonomika** – je synonymum pre výraz národné hospodárstvo a predstavuje hospodársku prax, teda tú časť spoločenského života, ktorá je spätá s ekonomickou činnosťou.

Ekonomická teória

- skúma základné zákonitosti hospodárskeho života
- poskytuje všeobecné teoretické princípy pre pochopenie hospodárskeho života a pre jeho ovplyvňovanie.
- predstavuje teoretické a metodologické východisko pre ďalšie ekonomické disciplíny.
- **je tvorená:** pojmi, vedeckými výroky, hodnotovými súdmi

Pojem

- Slovné vyjadrenie, pomenovanie ekonomických javov a ekonomickej reality
- (práca, mzda, inflácia, statok, nezamestnanosť, hrubý domáci produkt, mena,.....)

Vedecké výroky

- **Sú založené na ich:** všeobecnej platnosti, overiteľnosti, nezávislosti od mienky jednotlivcov.
- **Pozitívny a popisný** výrok.
- (miera nezamestnanosti v apríli 2004 bola 15,25%, rast HDP za 1.Q. 2004 bol 5,5%)

Hodnotové súdy

- vyjadrujú subjektívne postoje a názory,
- vylučujú preto potvrdenie ich pravdivosti pomocou faktov.
- (v súčasnosti je nízka miera inflácie, zásahy štátu do ekonomiky by mali byť minimálne)
- **Normatívne**
 - Vyjadrujú mienku o tom, či je objekt, jav, skutočnosť dobrá alebo zlá.
 - *Napr. makroekonomické ukazovatele sa vyvíjajú dobre*
- **Imperatívne**
 - Vyjadrujú názor na to čo by malo alebo nemalo byť.
 - *Napr. Rovná daň podporí podnikateľské prostredie*

Dva základné prístupy ku skúmaniu ekonomickej reality

- pozitívny (vedecké výroky)
- normatívny (hodnotové súdy)

Pozitívna ekonómia

- Opisuje fakty a správanie ekonomiky. Opisuje ju a hľadá v nej zákonitosti fungovania.
- Zaoberá sa len takými javmi, ktoré sú vedeckými metódami zistiteľné a dokázateľné.

Normatívna ekonómia

- Zahŕňa etické a hodnotové súdy, o ktorých možno polemizovať, ale nikdy ich nemožno doložiť vedecky alebo sa odvolať na fakty.
- Odpovedá na otázku, aký by mal byť ekonomický život.

Štruktúrovanie ekonómie

- **Všeobecná ekonomická teória**
 - Podľa zamerania ekonomickej vedy:
 - *Dejiny ekonomického myslenia*
 - Táto časť ekonómie skúma: ČO BOLO, PREČO TO BOLO, PREČO SA TO STALO.
 - Snaží sa vyvodiť poučenie z minulej skúsenosti pre budúcnosť.
 - *Teória národného hospodárstva*
 - Zaoberá sa súčasným stavom hospodárstva, skúma faktory, ktoré ovplyvňujú jeho vývoj, objasňuje podmienky jeho fungovania.
 - Odpovedá na otázku: ČO JE a PREČO TO JE TAK
 - *Teória národohospodárskej politiky*
 - Analyzuje ciele a prostriedky hospodárske politiky.
 - Účelne vyžíva ekonomické poznatky pri formovaní budúcnosti.
 - Odpovedá na otázky: ČO SA MOŽE STAŤ, AKO TO DOSIAHNUŤ, AKÉ NÁSTROJE POUŽIŤ

- Podľa typu riešených problémov
 - **Makroekonómia:**
 - skúma fungovanie ekonomiky ako celku.
 - skúma čo určuje národný dôchodok a národný produkt, celkovú mieru inflácie a nezamestnanosti, rieši otázku celkovej ponuky peňazí, prečo niektoré krajiny prosperujú a iné stagnujú.
 - Stav ekonomiky sa charakterizuje pomocou **makroagregátov**
 - **Mikroekonómia:**
 - Analyzuje správanie jednotlivých zložiek, ako sú odvetvia, firmy a domácnosti.
 - Skúma ako sa tvoria individuálne ceny. Zaoberá sa jednotlivými trhmi, trhovými štruktúrami a vzťahmi medzi nimi.
- **Podnikovo-hospodárska veda:** je súčasťou ekonómie, ako vedy o hospodárstve. Objektom skúmania sú hospodárske procesy, ktoré sa odohrávajú v podnikoch. Je to reálna, aplikovaná veda, ktorej cieľom je poskytnúť vedecké poznatky pre racionálny hospodársky život podnikov.

Kontrolné otázky:

1. Čo je ekonómia?
2. Na čom sú založené vedecké výroky?
3. Čo vyjadrujú hodnotové sudy?
4. Vymenujte a popíšte nástroje ET.
5. Vymenujte a popíšte princípy uplatňované v ET.
6. Vymenujte a popíšte metódy používané v ET.
7. Čo sú potreby a ako ich rozdeľujeme?
8. Aké sú zdroje uspokojovania potrieb?
9. Čo sú statky a ako ich delíme?
10. Popíšte zákon vzácnosti.
11. Vysvetlite pojem – hospodárenie.
12. Vysvetlite čo sú alternatívne náklady.
13. Aké sú základné otázky ekonomiky?
14. Vymenujte typy ekonomických systémov.
15. Popíšte obyčajový systém.
16. Popíšte direktívny systém.
17. Popíšte trhový systém.
18. Popíšte zmiešanú ekonomiku.

Prirad'te nasledujúcim pojmom príslušné definície:

1. **pozitívna ekonómia**
2. **mikroekonómia**
3. **makroekonómia**
4. **normatívna ekonómia**
- a) Oblasť ekonómie zaoberajúca sa hospodárstvom ako celkom. Meria a analyzuje makroekonomické agregáty ako ND, zamestnanosť, inflácia, ekonomický rast.
- b) Ekonomické výroky (vyhlásenia) majúce objektívne alebo vedecké vysvetlenie o fungovaní ekonomiky.
- c) Oblasť ekonómie skúmajúca správanie častkových ekonomických subjektov - jednotlivcov, domácností, firiem.
- d) Ekonómia zahŕňajúca etické a hodnotové sudy.

Určite, či ide o normatívne alebo pozitívne výroky:

- Ako bude pôsobiť zvýšenie nezamestnanosti na mieru inflácie?
- Aká vysoká má byť miera inflácie?
- Má sa zníženie rozpočtového deficitu dosiahnuť zvýšením daní, alebo znížením výdavkov?
- Pokles cien automobilov zvýši dopyt po nich, ceteris paribus.
- Je potrebné zvýšiť daň zo mzdy najmä skupinám s vyššími príjmami.
- Nižšie ceny benzínu vedú k vyššej spotrebe benzínu, ceteris paribus.
- Aké výdavky majú byť na armádu?

Metódy uplatňované v ekonomických disciplínach

Základné funkcie ekonómie ako vedy

1. **Poznávacia** – Skúma javy a procesy, vysvetľuje
2. **Praktická** – Ovplyvnenie konanie ekonomických subjektov
3. **Metodologická** – Tvorí teoretický základ pre ostatné ekonomické vedy a tvoria ju odvetvové ekonomiky. Skúma históriu.

Ekonómia má nielen svoj predmet skúmania, ale aj svoje vedecké metódy, ktorými predmet skúma. Vedecké metódy zahŕňajú súhrn postupov, na základe ktorých je veda vybudovaná.

Metódy používané v ekonómii delíme na:

- **Empirické** – Zmyslové vnímanie, skúsenosti
 - **Pozorovanie** patrí medzi základné nástroje, ktoré umožňujú objasniť intenzitu vplyvu jednotlivých faktorov na ekonomické javy. Účelom je získať dostatočné množstvo objektívnych informácií o stave a fungovaní predmetu skúmania.
 - **Meranie** je zamerané na kvantifikáciu skúmaných javov a ich vlastností. Problém konštrukcie ukazovateľov z hľadiska porovnateľnosti.
 - **Experiment** je metóda poznávania uskutočňovaná v relatívne presne kontrolovaných podmienkach, a ktorá slúži na získavanie alebo overovanie skúseností, poznatkov, vedeckých teórií a hypotéz.
 - **Riadený** – rozdelenie ľudí do viacerých skupín, pristupuje sa k nim rovnako, okrem jedného (pozorovaného) faktora.
 - **Prirodzený** – využíva jav, ktorý vznikol. Napr. kríza => ceny, ...
- **Teoretické metódy**
 - všeobecné (logické) metódy
 - **Abstrakcia:**
 - vylúčenie všetkých zbytočných a náhodných skutočností. Dávame do vzájomného vzťahu len podstatné a pre určitú informáciu významné súvislosti, od nepodstatných abstrahujeme.
 - *Ceteris paribus* – nemenné ostatné premenné.
 - **Analýza – syntéza**
 - **Analýza** predstavuje myšlienkový proces rozkladu celku na jednotlivé časti (prvky, vlastnosti, procesy), s cieľom dokonalejšieho poznania subčastí systému.
 - **Syntéza** (opak analýzy) umožňuje poznať určitý skúmaný jav ako celok skúmaním jeho štruktúry a vzťahov medzi jeho jednotlivými časťami.
 - **Indukcia - dedukcia**
 - **Indukcia** vyjadruje postup vedúci k stanoveniu všeobecných poznatkov a zákonov na základe zovšeobecnenia preskúmaných javov.
 - **Dedukcia** predstavuje logické odvodzovanie jednotlivého prípadu, alebo záveru zo všeobecných poznatkov.
 - **Špeciálne metódy**
 - Kvantitatívne (exaktné) metódy:
 - **matematické metódy**
 - **metódy modelovania**
 - **sociologické metódy**

Metodológia ekonómie: (Proces postupnosti jednotlivých krokov)

- **Proces pozorovania**
- **Analýza**
- **Formovanie hypotéz** – hypotéza je vedecky podložený, ale definitívne neoverený predpoklad, vysvetľujúci určitý súbor javov!
- **Testovanie hypotéz a ich interpretácia**
- **Syntéza** - sformovanie teórie – na základe analýz, hypotéz a ich overovania, testovaním sa prichádza k syntéze – vytváranie ekonomickej teórie

Omyly a problémy ekonomickej teórie

- **predpoklad "ceteris paribus"** (všetky premenné nezmenené)
 - **Kauzálny prístup** – príčinnno-následný
 - Náhodné (odlišné) správanie ľudí
- **omyl POST HOC** – Že „po udalosti“ neznamená „v dôsledku udalosti“.
- **klam kompozície a klam dekompozície**
 - **Kompozície** – Ak tvrdíme že to čo platí pre **časť**, platí aj pre **celok**.
 - **Dekompozície** - Ak tvrdíme že to čo platí pre **celok**, platí aj pre **časť**.
- **Teleologický (účelový)** - problém subjektívnosti
 - Predpokladá že **ľudia sa správajú účelovo**. Subjektívne sa podriaďujú určitému cieľu.
 - **Problém subjektívnosti** => Popudzovanie problémov krátkozrako.
- **Neistota v ekonomickom myslení** – ekonomické teórie platia v priemere, nie pre jednotlivca.
- **Ignorovanie sekundárnych účinkov** – Ak sa ignorujú menej dôležité faktory, ktoré ale treba.